

Od důvěrné diády k inspirativní triádě

Barbara Laimböck:

Údiv zachvátil dav, který kolem stál
Zatím oba přátelé vletí
Si navzájem v slzách do objetí
Kol nikdo snad slzy neskrýval,
O tom návratu doslech se i sám král
I on snad dojetí cítí
A u sebe chce je mítí.

A dlouze se na ně zadíval sám
A pravil: „Co nemožno bylo
Vám nyní se podařilo:
Přec věrnost není jen klam a mam
Jak rád bych se nyní přidružil k vám!
Ó, dovolte přátelé, děti
Bych ve spolku s vámi byl třetí.“

F. Schiller Rukojmí (Die Bürgschaft, balada, poprvé vyšla 1799, překlad – Jaroslav Vaněk 2005)

„...zatím oba přátelé vletí si navzájem v slzách do objetí“ (přesný překlad: objímají se a pláčou bolestí a radostí) ...jaká nádherná vroucí dyáda, vzájemně si plačíc ležet v náruči, vzájemně se milovat hluboce a jedinečně, v životě i ve smrti, mimo čas a prostor, odklonění od okolního světa.

Vlastně mohl Schiller na tomto místě ukončit baladu... ale on jí geniálně trianguloval:

„Jak rád bych se nyní přidružil k vám!
Ó, dovolte přátelé, děti
Bych ve spolku s vámi byl třetí.“

A po všech těch zoufalých hrdinských pokusech o zpětné obnovení dyády – stává se z ní nakonec triáda... triáda, a s ní všechna inspirace, ale také všechny těžkosti, které triádu provázejí: vyloučení, fantazie o vztahu těch druhých dvou, rivalita, závist, žárlivost...

Copak se asi z této triády stalo?

V základě jsou všechny mezilidské vztahy strukturovány triadicky, protože každé dítě má dva rodiče. Přesto se osvědčilo přidržet se i konceptu dyády.

Ideální obraz dyády – pomocí neposkvrněného početí osvobozené od ztělesněného třetího – Madona s dítětem. O původu dítěte a o „prascéně“ nepotřebujeme fantazírovat, neboť bylo počato bez Josefový účasti svatým duchem.

1. obraz:

Lucas Cranach: Matka s dítětem, 1533

Ježíšek se vroucně obrací k matčině hrudi... ke svému všehomíru, potravě, něze, ochraně, teplu, pralásce.

Bollas mluví o nejčasnější zkušenosti kojence s matkou, která, když se objeví, změní se svět (Bollas 1987). Kojenec je zoufalý, osamělý, hladový a vztekly, dokud nepřijde matka. A nyní se změní „já“ i okolní svět. Ještě v tomto okamžiku zoufale křičel a už je u prsu, zklidněn v matčině náruči spokojeně saje. Bollas nazývá tyto nejranější zkušenosti, pro něž kojenec ještě nemá pojmenování, to „nemyšlené známé“ (Bollas str. 16), jehož návrat potom člověk po celý život hledá... hledá návrat ráje.

Andělíček ochraňuje dyádu těžkým sametovým tmavočerveným závěsem před pohledy a zkoumáním nějakých třetích. Marie a její dítě mají téměř zavřené oči... jako onen zatažený závěs to znamená vyloučení okolního světa, aby si mohli zcela užívat jen svou vzájemnou vroucí blízkost. Kojenec se může věnovat zcela Mariiným prsům a své vlastní spokojenosti, společnému snění.

Andělíček ale také definuje prostor mezi matkou a dítětem, meziprostor, jak by řekl Winnicott (1951, 1971)... meziprostor uložený v červeném sametu a Mariiných červených šatech.

2. obraz

Luca Giordano (1634 – 1705): Venuše, Mars a Cupido

Meziprostor současně spojuje a odděluje. Oddělení a symbolizace jsou vzájemně kauzálně propojeny. Poznatek, že symbolizace vzniká teprve se zážitkem nepřítomnosti, pochází od Biona. Žádný prs – proto myšlenka.

S tím třetím – reprezentantem otcovské pozice – vstupují do života čas a smrt. V obraze končí ráj tak, že Adam a Eva jsou z ráje vyhnáni.

3. obraz

Michelangelo: První hřích a vyhnání z ráje (1508 – 1512)

Zde vidíme konec rajského stavu. Ztráta ráje, štěstí, fantazie o splnutí s matkou, s milenkou, narušení dyády oddělením a smrtí.

Zákaz a trest tvoří triangulační bod, jak by se řeklo v matematice: ze zákazu vzniká na jedné straně ambivalence, kterou musíme unést, a na druhé straně nutnost rozhodnutí: Adam a Eva jablko sní a budou z ráje vyhnáni – po pádu do hříchu: zcuchané vlasy, zoufalí...

Podívejme se blíže na Michelangelova hada: nevypadá snad jako Evin alter-ego? Nepředstavuje Evinu zlou stránku? Polykající, obtáčeující? Vyjadřuje tato scéna ambivalenci vůči archaické matce? Agresi, která předchází triangulaci?

A protože se nám po dyádě stále stýská, létá před branou ráje cherub s plamenným mečem. Nemůžeme zpět – narcistické univerzum zůstává před námi zavřeno, individuace a objev pohlavních rozdílů se nedají vrátit.

4. obraz

Následující obraz nese název „Klíčová dírka“ a pochází ode mě

Vyhnání z ráje se v psychoterapii popisuje také jako vstup dítěte do symbolického řádu triadického vztahu, který se soustřeďuje kolem prascény.

Jako reakce na zkušenost samoty dochází také k objevení „self“ (já). Neboť jen pokud si je dítě vědomo své touhy, může samo sebe fantazírovat na místě jednoho z rodičů (křížová identifikace, Winnicott 1974).

Co je na triádě inspirujícího?

V „inspiraci“ je ukryt „spiritus“, duch. Mentalizace se může popsat podle Blancka a Blanckové jako proces „od žití v těle k žití duševnímu“.

Paralelně k tomu se rozvíjí malířství renesance jako znovuzrození ducha.

5. obraz

Dyáda: souhlas, harmonie až k symbióze.

Triangulace: vnitřní prostor, v němž vede potýkání s cizím a novým k reflexivitě a kreativě.

Caravaggio: Odpočinek na útěku do Egypta (1594)

Rozdělený obraz: dyáda, matka-dítě

Vyloučený otec: imaginace...

Anděl: erotika (obnažený mladý muž) a umění (hraje na housle)

Freud vidí původ uměleckého díla v obraně já prostřednictvím sublimace.

6. obraz

Bartoloměj Spranger (1546 – 1611): Venuše, Merkur a Amor

Amor je vyloučen a má ovázané oko... kreativní výkon imaginace.

Winnicott popisuje, jak mohou být objekty použity k vytváření psychických prostorů teprve tehdy, pokud přestály v mnoha testech útoky dítěte.

Dyáda, triáda a žité erotické vztahy

V každém párovém vztahu jsou současně sklony k otevření vroucí blízkosti k ambivalentně prožívanému triadickému vztahu – a také strach z takového otevření. Podle zralosti erotického fantazijního života se rozlišují preoidipální a oidipální triangulace. To rovněž znamená, že význam mají rozdílné afekty.

Závist, dyadicky determinovaný afekt, se snaží dyádu zničit, zatímco žárlivost, afekt z triadického kontextu, se snaží potenciálně dyadický vztah ubránit před vniknutím třetího.

7. obraz

Jalousie

Obraz „Jalousie“ je opět ode mě. Ve francouzštině znamená „jalousie“ jak závist, tak žárlivost. Pohled skrz lamely žaluzie jako skrz jemně nastavitelnou dělicí stěnu, je ve svých mnohostranných vazbách na erotiku předmětem tohoto obrazu. Je pár třetím žárlivě odposloucháván? Je ten vyloučený třetí voyeurem, je nebezpečný ve své mohutné tělesnosti? Proč se pár nechrání lépe? Chtějí ti dva být pozorováni a ukazují se rádi? Je pak jejich rozkoš větší, nebo ji umenšují pocity viny, které se hlásí o slovo? Odkud ten třetí přichází?

8. obraz

Neměl by vzniknout dojem, že dyáda nebo triáda jsou více či méně hodnotné. Naopak, pro zdravý psychický vývoj znamenají oba vzorce, dyadický i triadický, a jejich vzájemné působení, jeden z nejdůležitějších faktorů růstu. Nejvýhodnějším předpokladem psychického vývoje dítěte je dynamická vzájemná souhra dyády a triády (Metzger, 2002).

V mém obraze s titulem „Triáda“ symbolizuje při operaci třetí, jen v pozadí naznačená postava tvorbu trojúhelníku. O triadickou situaci by se ale jednalo i bez ní: dvě osoby věnují pozornost sobě navzájem a své společné úloze.

Dítě má možnost prostřednictvím interakce s otcem zaujmout různé perspektivy v objektních vztazích. Může přitom stále rozšiřovat prostor rozvoje (dějiště = Spielraum) (Winnicott, 1951). Triangulace je proces, který se vztahuje k celkovému vývoji dítěte. Není představitelné, že dítě žije jen v symbióze s matkou, protože to znamená zástavu vývoje. (Metzger, 2002)

9. obraz

Umělkyně a umělci intuitivně pochopili, že v procesu umírání jsou opět důležité dyadické zkušenosti. V mnoha verzích tohoto tématu to typicky ukazuje Pieta. Ve své verzi jsem toho dosáhla malířskou technikou ředění barev a jejich nanášením houbou.

Koncentrovaná zkušenost utrpení vyjadřuje tak vroucí sjednocení matky a syna, že to v té míře snad není ani na obraze Madonny s dítětem – grandiózní pár sjednocený v utrpení. Otec jako oidipický třetí je přitom vyloučen, nemá sem žádný přístup (Rohde-Dachser 2001, „Přijít do nebe, aniž zemřeme“). Návrat do narcistního prastavu, v němž je dítě ještě oceánsky slito se svým okolím ve formě bytí, v níž není začátku ani konce. Takovou existenci si umíme představit jen ve zpětném pohledu, neboť v realitě, kterou žijeme, vládne čas, konečnost a tím také smrt.

A jak to je s dyádou a triádou při malování?

10. obraz Jan Vermeer: Umění malířské, 1666 – 1668

Triáda: umělec - model - umělecké dílo

Triáda: umělec - umělecké dílo - pozorovatel

Působení obrazu se dá porozumět jako interakčnímu dění mezi umělcem a pozorovatelem.

11. obraz pochází od Caravaggia (1597). Medusa, ...jakmile ji uvidíš, utíkej, neboť tě také promění v kámen.

Literatura

Blanck, G. und Blanck, R. (1989): Ich – Psychologie II. Stuttgart: Klett – Cotta

Bollas, Christopher (1987): Der Schatten des Objekts. Das ungedachte Bekannte: Zur Psychoanalyse der frühen Entwicklung. Stuttgart: Klett – Cotta

Grieser, Jürgen (2011): Architektur des psychischen Raumes. Die Funktion des Dritten. Giessen: Psychosozial-Verlag

Metzger, Hans-Geert (2000): Zwischen Dyade und Triade. Tübingen: Edition Diskord

Rohde-Dascher, C. (2001): „Aggression, Zerstörung, und Wiedergutmachung in Urszenenphantasien. Eine textanalytische Studie.“ Psyche – Z Psychoanal: 55: Stuttgart: Klett-Cotta

Schiller, Friedrich (1999): Die Bürgschaft, Friedrich Schiller. Gedichte. Stuttgart: Reclam

Winnicott, D. W. (1951, dt 1971): Kreuzidentifikation. In: Derselbe, Spiel und Realität. Stuttgart: Klett-Cotta

Souhrn

V krátké přednášce je ukázáno, že je rozvoj kreativity svázán s proměnou reprezentací objektních vztahů. Aby byla umožněna rostoucí triangulace a prožívání triadických vzorců, musí být nejprve učiněny v dostatečné kvalitě a kvantitě zkušenosti dyadické. Časně vzniklými a celoživotně působícími reprezentacemi dialektického charakteru je značně ovlivněna kreativita v malířství. Přednášející, sama umělkyně, dává příklady svých tezí na známých i vlastních uměleckých dílech.

Klíčové slová:

Diáda – triáda – kreativita - malování

O autorce

Dr. Barbara Laimböck

Lékařka, psychoterapeutka pro KIP a hypnózu

1010 Wien, Rudolfsplatz 6/6

Překlad: Lea Brodová